

gats et queritis, querite a speculatoro, qua via et ratione hosti sit occurendum, quibus praesidis turba munienda, quibus armis utendum; et tunc demum venire aperte in strati armis, non molli atque muliebri cipiatu; sic vulgo dicimus: « Age quod agis: age, » scilicet serio et strenue.

Quarto et planissime, Arias Montanus: Quesierant, inquit, Idumei a suo speculatoro: « Custos, quid de nocte? » id est, quata est noctis hora? respondet custos: « Venit mane et nox, » q. d. Instat mane, et tamen alii hanc nocte est; quare « queritis, querite, » q. d. Si ergo ad prædam aut alii excurrendo velitis, testimate, « convertimini et venite, » id est rursum venite, citoque redit in urbem, antequam hostes mane vos persentiantur. Est hebreus, quo verbum ponitur pro adversario vel participio, « convertimini et venite, » id est iterum venite, vel reverentes venite.

Quinto. Procopius et Theodosius exponunt, q. d. O Idumei! recte facitis quod pro muris vestris consistitis, et de nocte, deque manu custodem vestrum interrogatis: si tamen salutem certamque ad eam viam queritis, ad me qui sum vester Deus et custos venite, agite penitentiam, peccata abdicate, statim justificare, itaque vos mihi reconciliare; ego vos defendam, sicut filii Abraham et Isaac estis.

Verum sic hoc consilium, et hinc verba essent Dei, aut Isaiae, cum patet esse custodis Idumaeorum, ut dixi.

Mystico S. Gregorius, XVI Moratium, cap. xxx., et S. Augustinus, tract. 43 in Iona, et ex illis Leo Castrius exponunt, q. d. Propheta, O Deus! qui es Samaritanus, id est custos hominum, ad te clamant se, id est populus Gentilis et peccator: « Quid de nocte? » quid de tanta tribulatione flet? quādū in hac nocte ignoramus, pectoratum et miseriarum versabimur? quando aderit mane, quo sol justitus Christus oriarur? quibus respondet Deus: Si sincere et ex animo queritis Christum, in querendo perseverare, et invenitis.

Rursum S. Gregorius, VI Moratium, cap. xii: « De nocte, ait, astus venit, quia humani generis protector, et manifestus in carne apparuit; et tamen hunc pressa perfulsis tenebris Judæa minime cognovit. Ubi bene in voce custodis additur: Venit mane et nox, quia per eum præsentiam et nova lux mundo inclinatur, et tamen in corde infidelium vetusta cœcitas remansit. »

13. ONUS IN ARABIA. — Id est propheta minus contra Arabes habitantes in Arabia, qui a progeñitoribus dicuntur Ismaelite et Cedareni. Cedar epum fuit filius Ismael, Gen. xxv, 13. Hi erant, ut etiamnum sunt, homines feri, habitantes in tabernaculis in locis desertis: vacant pecoribus passendis, venationibus et prædatiōibus; sunt enim optimi sagittarii, ut dicitur vers. 17, et Jerem. xlxx, 28. Juxta id quod Angelus de eorum patre Ismael predixit matri eorum Agar, Gen. xvi, 12: « Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum. » Quocirca etiam-

nūm Turca, licet dominetur Arabiæ, Arabes tamen omni sui potenti domare, et a prædatiōibus cohíbere non posse.

Mystice S. Bernardus, De Onore in Arabia, serm. 8: « Arabia, ait, vespera interpretatur, que die finis est, noctisque principium: horam mortis non incongrua, ut puto, signans, quæ cunctis fere mortalibus timor non leve pondus imponit. Quis enim hominum huc onus evitet, cui se Salvador exempli causa spontanea voluntate submissit? imminent enim morte cōspicit, ut ait Evangelista, pater et tēdare. Sub hoc timore totum virūt gennū hominum: nisi forte aliquis talis sit, cui certa sit beatæ vita post mortem, cujus desiderio etiam amaritudinem mortis non sentiat. Præterea vespera (quæ, ut dixi, die finis est, noctisque principium) ejus exprimit casum, qui post opera lucis, ea inchoat quæ sunt tenebræ, cujus hunc novissima peiora prioribus: qui profecto eo pondere opprimitur, quod in Arabie onere confinatur. »

In SALTU AD VESPERAM DORMIETIS. — S. Hieronymus, Baymo, Forerius, Hugo et Sanchez hec de Iudeis intelligunt, qui vasta Jerusalem Chaldeorum manus effugerunt in vicinam Arabiam; proinde moneri Arabes ut eis occurvant, eosque in fane et sili recreent et reficiant, et quia hoc noui præstiterunt, hinc vers. 16, ei simile intentio excluditur.

Verum, quia hoc onus est contra Arabiam, non contra Jerusalim, hinc dico esse metaplesum, quia significat concitam Arambum veniente hosti fugam, ex eo quod sub noctem fugere cogantur, et in sylva dormire, ac in via quæ dicit ad urbem Deadum.

Nota: Omnino verisimile est, non Salamanas, ut vult Forerius, sed Nabuchodonosorus, cum vicinam Idumeam, Judeam, Ammonitidem ceteraque omnia vastaret, vastasse etiam Arabiam: nam idem Arabie excidium predixit Jeremias cap. xv, vers. 23, et cap. xlxx, vers. 28, et Ezechiel cap. xxv, vers. 13. Illi autem prenuntiant immensum omnibus gentibus Nabuchodonosoris flagellum. Cyrus tamen id tribui Dario Medo, quando cum Cyro Babylonem cepit.

Pro ad vesperam hebreice est תְּבָרָבָה, quod primo verti potest, « in Arabia; » secundo, « ad vesperam; » tertio, « in occasu. » Affudit ad nomen Arabie, quod Arabum cladem innuit, q. d. O Arabes! in Arabia, id est ad vesperam, ad occasum dormietis, cum scilicet occidat vobis lux et dies, tum solis, tum felicitatis, letitiae et glorie; cum in occasu regni vestri dicetis:

Fuimus Tres, fuit Iacob, et ingens
Gloria Teocrorum.

Quarto, alludit וְבָרָבָה ad בַּיִן oreb, id est corvus, q. d. Dormietis in Arabia, id est in regione corvorum, hoc est suspendemini in patibulo, pascetis in cruce corvos; aut descendetis et dicitis:

mīdiis in inferno inter atros et tertos daemones. Hec enim est Arabia, id est regio corvorum.

DEPANUM. — Dedan et Theman, inquit S. Hieronymus in soliduina sunt, et vidēunt precipue fuisse Ismaelitarum provincie.

44. OCCURRENTES SITENTI (Arabi ex pavore et iagatione in fuga) FERTE AQUAM (date potam), qui HABITATIS TERRAM AUSTRI, — qui ad Meridiem quia fugiebant hostem venientem a parte adversaria habitatis, et vicini estis Arabie.

46. ADHUC IN UNO ANNO, QUASI IN ANNO, MERCENARIU, — q. d. Post certum definitum ab eo tempore, et forte post annum ab excisa Jerusalem, gloria Cedar, id est Arabum, ut dixi vers. 13, auferetur, et expirabit, sicut expirat anno finito tempus et lucrum mercenarii: vel « quasi in anno mercenarii, » id est in anno quo dabuntur in prædam, quasi in mercedem, hosti-

bus suis Chaldeis, pro labore quo Chaldei Dei vindictæ in exciendis aliis gentibus serviorunt. Vide dicta cap. xxvi, in fine.

47. RELIQUE NUMERI (id est numerabiles, id est paucæ Arubum) (qui alias solent esse innumerabiles et perifissimis sagittarii) qui ex clade Chaldeo-rum supererunt¹⁾ IMMUNENTUR, — id est erunt minuto et exiguo numero. Unde clare Forerius vertit, et residuus numerus arcus fortium filiorum Cedar paucus erit.

Verum, quia non facile era credere hujusmodi gentem debellandam, que desertis assuta, sagittanti perita, cursu velocissimorum equorum hostes facile eludere solebat, neque civitates habebat que obserari possent; hinc ad confirmationem addit: « Dominus enim Deus Israel locutus est, » ac cuius iram vitandam nullæ vires aut artes valent. Ita Forerius.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jungitur hic clades Hierosolymæ cladi bus aliarum gentium, ut quarum imitata est culpan, earum sortiatur et penam: non enim Dominus propter locum gentem, sed locum propter gentem elegit. Secundo, vers. 15, Solon, proposito templi indigno et superbo, minatur depositionem et captivitatem; eique pium et mitem Eliakim surrogandum predicti, cui stabilem et gloriosum pontificatum promittit (1).

1. Onus vallis Visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti et tu omnis in tecta? 2. Clamoris plena, urbs frequens, civitas exsultans: interficiunt tui, non interficiunt gladio, nec mortui in bello. 3. Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt: omnes qui inventi sunt, vinciti sunt pariter, procul fugerunt. 4. Propterea dixi: Recedite a me, amare fibeo: nolite incumbere ut consolamini me super vastitate filia populi mei. 5. Dies enim interfectionis, et conculcationis, et fletuum, Domino Deo exercitum in valle visionis, scrutans murum, et magnificus super montem. 6. Et Elam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, et parietem nudavit clypeus. 7. Et erunt electæ valles tue plena quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta. 8. Et revelabitur operimentum Iudeæ, et videbitis in die illa armamentarium domus saltus. 9. Et scisuras civitatis David videbitis, quia multiplicata sunt: et congregatis aquas piscine inferioris, 10. et domos Jerusalem numeratis, et destructionis domos ad muniendum murum. 11. Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam

(1) Prior hujus capituli pars a reliqua capituli parte secunda est. In priori, ubi de Hierosolyma agitur, Prophetæ rem aggreditur:

Primo, per interrogacionem qua inquirit causam anxiitatem, luctus, et parvum fuge, partim captivitatis incolaram, 1-3.

Secundo, per responsionem qua ipso describit copias hostiles et gentibus barbaris et ferociibus collectas, quæ adversus Hierosolymam castra movent, et vastitatem terræ, et vescione urbis; direptionemque ab hostibus factam deplorant, 4-7.

Tertio, per expositionem, qua frustrane obsecratoris Iudei defensionem molimur describit, 8-11.

Quarto, per exprobationem, qua idem usurpatam a populo his rebus fratre, punitissimo loco, incentram vias

epicuream reprehendit, cui Deus valde offensus non parcat, 12-14.

In secunda parte, quantum ad templi prepositos, de quibus Prophetæ oraculum divinum accipit, pressgit:

Primo, de Sohna quidem: hunc inter malos aulae processus illius temporis forsan primarium, ob prædictum rem desu securitate opinione et hujus splendidum monumentum deportandum in exilium, ibique misere recessit, 15-19.

Secondo, de Eliacim autem, hunc in locum prius cum supra et stabili potestate successurum, et genti sua magno praesidio esse futurum, 20-24.

Oraculum concludit epilogus quo sententiam in Sohnam confirmat, 2-3.

giscine veteris : et non suspexitis ad eum, qui fecerat eam, et operatorem ejus de longe non vidistis. 12. Et vocabit Dominus Deus exercitum in die illa ad fletum, et ad planctum, **ad calvitudinem**, et ad cingulum : acci : 13. et ecce gaunum et luctitia, occidere vitulos, et jugulari arietes, comedere carnes, et hibere vinum : Comedamus, et hibamus : cras enim moriamur. 14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercitum : Si dimittitur iniquitas haec vobis donec moriamini. dicit Dominus Deus exercitum. 15. Hec dicit Dominus Deus exercitum : Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam praepositum templi, et dices ad eum : 16. Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excedisti tibi hic sepulcrum, excedisti in excelsu memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. 17. Ecce Iom-nus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, et quasi amictum sic sublevabit te. 18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet in terram latam et spatiosum : ibi morieris, et ibi erit currus gloria tua, ignominia domus Domini tui. 19. Et expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te. 20. Et erit in die illa : Vocabo servum meum Eliacim filium Helciae, 21. et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus : et erit quasi pater habitantibus Jerusalem, et domai-Juda. 22. Et dabo clavem David super humerum ejus : et aperiet, et non erit qui claudat : et claudet, et non erit qui aperiat. 23. Et figam illum paxillum in loco fidelis, et erit in solium gloria domui patris ejus. 24. Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum, a vas craterarum usque ad omne vas musicorum. 25. In die illa dicit Dominus exercitum : Auserferunt paxillus, qui fixus fuerat in loco fidelis : et frangetur, et cadet, et peribit quod peperderat in eo, quia Dominus locutus est.

4. ONUS VALLIS VISIONIS. — id est onus Jerusalem. Ita S. Hieronymus, Septuaginta et alii, ut patet vers. 4. Dicitur Jerusalem vallis, primo, quia subiecta erat monti Sion; secundo, quia sicut valle erat, ita etiam situm eius. Jerusalem Prope

4. ONUS VALLIS VISIONIS. — id est onus Jerusalem. Ita Si. Hieronymus, Septuaginta et ali, ut patet vers. 4. Dicitur Jerusalem vallis, primo, quia subjecta erat monti Sion; secundo, quia sicut vallis in celo imbreps accepit, ita Jerusalem Propheteas et visiones, id est oracula, a Deo hauriebat; tertio, quia urbs olim pietate et sapientia, aequa apibus et gloria inclita, ita ut mons altissimus dici posset, essetque in Sion; nunc ob sceleram, sequae ac clades, puta ob onus horum excedit, facta est humilissima atque abiecissima, ut a Chaldeis, VISIONS, — id est prophetie, quia Jerusalem patres fuit aut nutrit omnius fere Prophatarum. Alludit ad montem Moria, id est Visionis, inquit Forerius, ubi Abraham volens immolare filium vidit Deum, id est Angelum Dei vicarium, Genes. 2, 2. Moria enim erat in Jerusalem, eratque Sion, in quo edificatur est templum, ut patet *Il Paral.* m. 1, quasi dicat: O Sion! fuisti *Moria*, nunc es *Mala*; fuisti mons visionis, nunc es *vallis lacrymarum* et *tembrarum*; fuisti Dei templum, nunc es spelunca latronum.

est humilium aquae obiectissima, at et vacante, et postea a Romanis excisa, valis et voragine dici posset. Ita S. Hieronymus, Procopius et alii. Unde Septuaginta verunt, *verbum vallis Sion*, q. d. O Sion, qui olim fuisti mons templo, aree, gloria inclutus! nunc in valis in glorie lumen et profunditatem es depressa. Taleni jam videmus Jerusalem, ob casum ab ea Christum, adeo ut vix in eam domus sit illa alienus momenti; sed incolae, qui in ea pauci sunt, in casis et antris potius, quam lombibus habitare videantur, ut oculati testes re-erunt (1).

(4) De tempore ad quod propheti haec referenda sit, dissentient interpres. Alii ultimam urbis destructionem lucam describantur, quod nobis non sert certum videtur, nam ingentem calamitatem, sed non eversionem sumunt. Hierosolyma predicti Isaiae. Alii contendunt, neque hanc locum de oppugnatione urbis a Sennacheribio tenentur, cui sententia eo libenter accedentes quod, vers. 8-11, descriptus apparatus ad urbis defensionem instructus, qui est idem ille qui ex eoheim legimus esse multum. *H. Paralip., xxxii, 1 et seqq.* [I]licet enim tempore divinitus coactus fuit. Alii tandem, quibus assentiri libet, hic agi de oppugnatione Hierosolymae et Manassas civitatis sub Assarabonum existimat, quod factum clare in *Paralip., xxxii, 2*, concordat: «Supererudit ex principiis exercitus regis Assyriorum, ceperantque Manassas, et vincunt catenis atque compeditus duxerunt a Babylonem.» Ad hanc prophetiam referri potest quod *Denz. IV Reg. xxi, 10*, contra Manassas loquitur. *Pano ante Sennacherib excedendum edita esse videatur.*

enere vanitatis fatigantur; et sic ad altiora se
erigunt, ut quandoque inviti ad inferiora tra-
nubant: si enim virtus proficit, servatus humili-
tus; si onera, vanitas est. Scitis, fratres, qualem
necessitate est ut susinetis pugnam mens proficien-
ta, ne favor humanus subtereat, ne dissolvant adatu-
menta, ne cor ambitu infuntescat. At illi, qui quod
notum est Dei, rotum est illis, qui invisibilia bei-
per ea qua facta sunt conspicunt, evanescunt in
constitutioibus suis, et obsecratur est insipiens
cor eorum, et a monte contemplationis eccliferunt
in vallum erroris. Ideo motuaverunt gloriam in-

Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacuna,
Culpatusve Paris, verum inclemens Divum
Has evertit opes.

Sic Titus Imperator ad quem hec ad litteram refert Eusebius, et ex eo Leo Castrius Hierosolymam caplum ingressus, ejusque et turrum munitiones admirans : « Deus, ait, Judeos ab istis munitionibus derexit; nam quae manus hominum, aut quae machinae ad ista valerent? » Testis est Josephus, lib. VII Belli, cap. XLV.

Malim tamen cum S. Hieronymo et aliis hec ad litteram accipere de excidio Hierosolymae per Chaldeos, idque satis inuit vers. 15 et seq.; typice, de excidio ejusdem per Titum et Romanos.

Quod enim aliqui haec referunt ad vastationem Sennacherib, id plane rejicit S. Hieronymus, nec habet probabilitatem, ut patet verba Prophetæ expendenti.

5. DIES ENIM IMPERFECTI. — Vatablus vocat, dies *perturbationis*, vel *contritionis*, *conculecationis* ac *perplexitatis*, a Domino, q. d. Adest dies quo Deus conturbabit, conteret et conculecat omnia, tam sacra quam profana, in Ierusalem quoque omnes qui in ea erunt faciet per-

QUIDNAH QUOQUE TIBI EST (o Jerusalem !), QUA
ASCENDISTI ET TU OMNIS (omnes tui cives, filii et fili-
lie) IN TECTA ? — at ibi spectetis, et communij eju-
lata comploretis commune urbis incendium, gen-
fusque excidium : erant enim tecta in Iudea pla-
na in star tabularorum, ut in iis ambulare, et spec-
tare plateas urbemque possent (1).

2. CLAMORIS PLENA, URRS FREQUENS, CIVITAS EXULTANS. — Olim eras frequens populo, atque exultabas choreis, tubis, tympanis; nunc dum vasaris, clamoris es plena.

exparietavit, vel suffudit et disiegit, muram; ipse enim est magnificus super montem, q. d. Ipse est qui montem Sion ejusque gloriam suis pedibus subiectum habet, ut eum deiciat, et ia imam

INTERFECTI TUI, NON INTERFECTI GLADIO, NEC MOR- quasi vallem deprimat.

6. ET **ELAM.** — *Elam* huc, civitas fuit Assyriorum, inquit S. Hieronymus.
Secondo, Forerini: *Elam*, ait, hic metaphorice sumitur pro quovis peritissimo sagittario: tales sunt enim. Quod si in litteris persicis et assyriis

Inebedictus, occiduntur: superstites, non pugnantes, sed fugientes, quasi imbellies feminae, capti et ligati aut occisi sunt. Rursum, non gladio Chaldeorum, sed hei vindicante tuum excisum, o Jerusalem! attribue. Deus enim tibi alitos et vires admitem, ipse tibi pavorem injecti, ut fugeres, et in fuga hostium furori te.

enim erant ELEAMIS sive Persa, siue Arabs sumit pro quo visus latrone.

Terito et proprie, Elam, est urbs Persidia, ex qua tunc equites sunt missi Babylonis adhuc monarchis in auxilium contra Jerusalem. Ita Cyrus.

SUMPSIT PHARETRUM. — Pulchra hypotyposi descripta huic exercitus Chaldeorum, ex Persia aliis-

(4) Tecta condescendebant incole Hierosolymorum, par-
tum ut hacten continenter exercitum habent, ejusque
motum, partum in secundum et in quartum exercitum
conducere, ut per eum etiam exercitus, qui non
erant, sicut per etiam etiam, si copia ducatur, defen-
deretur. Moris fulesse apud Orientalis, quoniam plana et
cancellis non sunt latae (*qui enim lata non diutina est*).

3. *Mercurius d. 3.*
(2) *Hæc verba : Et parietem nivalavit clypeus, a in Com-*
ment. hoc modo exponit : « Quodque auratos postes, et
marmorum crastis vestitis parietes clypeus, qui alia so-
lit legere, nivalaverit, eleganter in Hebreos resonat, seu

8. ET REVELABITUR OPERIMENTUM Iudee, — q. d. Chaldei pudent velum quod est ante Sanctum sanctorum, illaque ingredientur et profanabunt. Unde Thren. I, 40, dicitur: « Vidi Gentes ingressas sanctuarium sumum, » etc. Ita S. Hieronymus (1).

Secondo, Forerius explicat, q. d. Iudei obseci, ut sum urbique necessitati consultant, ac solvant militi suo, revelabunt thesauros operos et absconditos: hi enim erant experimentum Iudee.

Tertio, alii per experimentum accipiunt antemate, aliquae munitiones urbis, q. d. Haec a Chaldeis revelabuntur et capientur. Unde Septuaginta pro experimentum vertunt, *porta*. Hic sensu praesertim plaus est et appositus.

Quarto, Vatablus sic explicat, q. d. Iudea videbatur ante sperare in Deo, et esse sub ejus protectione, cui Deus erat vice tegminis: tunc autem hostis manifestabit Judam esse constitutum Dei auxilio, quia peccavit, nee respuit.

Et VIDENS IN DIEILLA ARMAMENTARIUM DOMUS SALVUS. — Hebreo est, *resipies ad armamentarium domus salutis*. Ita Vatablus, Forerius et alii, q. d. Ut resistas Chaldeis, non recurreas ad Deum, ut dicitur vers. 11, sed ad arma quae Salomon reposit in palatio, quod appellavit domus salutis Libani, ex quo columbarium multitudine, arboribus et viridariis salutem vel sylvam Libani referret, III Reg. vii, 2. Ita Procopius et alii (2).

Alius S. Hieronymus, q. d. Videbitis, o Iudei armamentarium ad hostis dissipatum, et scissis dissipatis muris hostes in urbem ingressos.

Unde Septuaginta referunt hec ad Chaldeos, qui visimi sunt et occupaturi hoe armamentarium, ecce ag scissuras murorum urbis.

Venit prior sensus conformior est Hebreo et iis que sequuntur.

susque pulcherrimus est, quod scutum non protegerit quempiam, sed nodaverit, eo quod per robur militum omnes oper erint sunt. »

a Tempore pacis, ait Jahn, *Archologia Biblica*, part. II, cap. iv, cypel ad armamentarium asservabantur, atque etiam ad ornatum parietibus regis affigebantur, I Reg. x, 16, 17, ut probant hec *Cantici* iv, 4, verba: « Turris David, mille cyphri pendunt ex ea. »

(1) Juxta Calmetum experimentum istud, hebreo מִשְׁמָךְ, etiam quod ad urbem introitum, desuper operis, ubi populus conveniebat, ut ab ardoribus moriani solis protegenter. Porro ne portus illi hostibus urbem obdilebant processus posset, istis adventantibus discoperto atque destructio fuit. In simili occasione Achae rex Iudea et Manasse atavus, timens ne Teglataphaesar Hierosolymitanos obdilebat destruxit: « *Misach* subiit quod ad teatrum in templo, et ingressum regis extorris conseruit in templum Domini proper Assyriorum. » IV Reg. xxv, 9. Quod quidem misach erat porticus desperatus et portae templi conjunctus.

(2) Potest etiam dicendum Rosenneller, nomen a domus salutis Libani illi indutum fuisse, sive quod ex lignis cedentia de Libeni salto ad eis extorta erat tota, et quidem supra quatuor ordines quadrangularum crassarum columnarum cedrinarum. Hoc armamentarium resipiebant Hierosolymitanos et famam armis exercitus Assyrioi, ut ex eo armis ad urbem defendendam deponerent.

9. ET SCISSURAS CIVITATIS DAVID VIDEBITIS. — Primo, Adamus explicat, q. d. Arx Sion, que videbatur esse inexpugnabilis, scindetur a Chaldeis et eveteretur.

Secondo, Septuaginta pro scissuras vertunt, *porta*: id est speluncas, quasi dicant: Intrante hoste, resipicentes ad speluncas et latibula, in qua vos abdatis; id enim fecisse eos in obsidione Chaldeorum, patet cap. II, vers. 10, 3 Romanorum, patet ex Josepho, lib. III Belli, cap. XIV.

Tertio, et aptius ad sequentia, q. d. Inspiciens scissuras murorum Sionis, ut eas inslaureis ac securias.

Et CONGREGASTIS AQUAS PISCINA INFERIORIS, — ad temperandam sollicit et dilundam terram, qua reficeret muros scisso et rupios, inquit Vatablus, vel potius ad levandam civitatem sicut in obsidione: Ierusalem enim laborabat penuria aquarum; unde Ezechias, IV Regum, xx, 20, fecit piscinam aquarum, ex eaque aquas in urbem per canales induxit. Iudei ergo obcessi poteros et lacunas fecerunt in urbe, ut patet vers. 11, in easque aquas ex Siloe ejusque piscina derivarunt, ut haberent aquam quam bibent, quaque ad coquendam cibos, lavandum, etc., uterentur (3).

10. ER DOMOS JERUSALEM NUMERATIS; — vel ad excubandum vicissim, vel ad dimetendum aquam et ammon.

11. AD AQUAM PISCINE VETERIS, — sollicit hinc lacunis, ex piscina veteri excipiendam (4).

(3) Intra muros vel prope Hierosolymam duas erant piscinae, una superior, altera inferior. In superiori quidem aquarum fontis Siloe ad Orientem, in inferiori vero quaequam fontis Gihon ad Occidentem rivi deducuntur, juxta Calmetum, iuxta Iacobum ex uno eodemque fonte Gihon, qui et Siloe appellatur, duas iste piscine alerantur.

Ostirabant igitur cives Hierosolymitanii omnes metus et aqueductus, per quos piscina ad varia usus extra urbem late se effundebat.

Tempore quo Christiani milites, bello pro Terra sancta liberations suscepto, Hierosolymam expugnabantur; Mahometani ad defensionem urbis, isleem medius eius sunt qui contra regnum Assyriorum Iudei moliti erant. (Gode, IV, *Mémoire sur la Judee*.)

(4) Et lacuna celsus inter duas muros ad aquam piscinam veteris. — Sensus est, recte observata Vitrina, Hierusalem regem (a) fontem Gilonis sive Siloeam (Rosenneller umum cunctemque putat), qui erat extra urbem proxime occidente tractum montis Sion, ex cuius radicibus scaturiebat, circumdellea muro, qui utriusque muro Sions jungeretur, et inter duos muros fecisse magnam scrobilam, in quam derivaret aqua: « *scire extersi*, hoc est, regis, ne hostibus Assyriis in opere prodesset, et ut haberet locis quo se excusaret, obstatore ejus proponit versus extersum illam *piscinam*; vel regem per canales subterraneos aquas fontis Siloe duxisse in ipsam urbem superiorem, excessi ibi piscina in usum horum aquarum, que tegenerat a duobus muro, exteriore et interiori. Dicitur nam *piscina veteris* sit eadem quae antea *piscina inferior* vocatur, an potius *regis*, Salomonis in plaga austri qua supra, VII, 3, superior vocatur. Posterior om-

(2) De expeditione Senacherib in hoc capite agi existimat Rosenneller.

regis error agnoscat, qui incidi jussit in busto:

Hec habeo que ed, queque exasperata habeo

Habuit: at illa jacent multa et placida relata. »

¶ Quid aliud (inquit Aristoteles) in vobis, non in regis sepulcro inscriberes? Hec habero se mortuum dicit, que ne vivus quidem diutius habebat quam fruebatur. »

14. ET REVELATA EST IN AURIUS MEIS VOX DOMINI. —

— Chaldeus, Haymo et Forerius censent *aures esse Prophetarum*; vocem Domini: illudque existit nostra Versio. Septuaginta tamen, Hugo, Vatablus et Sanchez putant, *aures esse Dei*, vocem populi pecantis, q. d. Vox Judeorum plena impudicitia pervenit ad aures meas, qui sum Dominus exercitum.

Si DIMITTETE, — Id est, juro quod non dimittet vobis haec iniurias; nam, ut ait S. Hieronymus, « Nihil sic offendit Deum, quam post pacem erecta cervix, et ex desperatione contemptus. »

Vide hic quam Deus odit et puniat Epicureos, gule et vino deditos. Ita epulantes Philisteos et lotantes captio Samsonem, per eum elitis columnis, ruina domus obruit, *Judic. xi*.

Ita Benodatus regem Syrie temulentum maximo licet exercitu stipatum, per pueros principum operavit, III Reg. xx.

Ita Holofernem ebrium per Judith capite truncauit, Judith xiii.

Ita divit Epuloni in flammis sitiens, ne guttulam aquae concessit, *Iacob. xv*.

Cum Michael III, Imperator, se vino ingurgitare consueisset, que tempore ebrium erat absurdula multa fieri imperabat; aliis enim artes amputari, alii nares, alii caput, que fieri Basilius vetabat, non tam aliis quam sibi ipsi metueris. Ut igitur sibi ipsum obstare Michael videt, contra ipsum tales molitus insidias: cvidam precepit, ut hastam faciat contra feram, sed contra Basilium, idque plane factum est: nam morturus qui iussus fuerat id facere, rem confessus fuit. Ecce igitur hic hastam, sed aberavit, atque Basilius servatus est: qui de inferenda nece Michaeli consilio cum aliis communicato, cum denuo Michaeli vino in cena obrutus torparet, manuque ductus in cubiculum regie, que est ad Divi Mamanitis, somno profundissimo oppresus in eo jacevit; exgressus primum claustra cubiculi Imperatoris confregit, ne foras a cubiculariis claudi possent, deinde cum conjuratis advenit. Iis autem qui ante cubiculum excubabant (qui pauci erant) percussores aditu prohibere conantibus, orto tumultu Imperator exspectus, quidam stricto gladio ambus illi manus reseruit, eoque factio ad exterros redit. At Michael cum ex vino titubans, ebrietate impudente fugere non posset, miserabiliter ejulans isebat: in quem alius quidam ex Basilianis adhuc eum vivere conspicatus insultit, ensimque en eius pectus adegit, ut ventre etiam trajecto intestina

nino est probatum, non tantum idea, quia si Propheta hic de eadem loqueretur piscina, non credibile est, nomine diverso eam appellasse, verum et quod ratio illud manifeste postulat. Cum enim extra urbem due fuerint piscinae maiores, que hostibus usui esse possent, quasque prudenter erat intercipere, ne in eorum venientem potestem, ordo narracionis exigebat ut postquam dixisset Propheta, quomodo cives intercipuerint usum piscinae inferioris, moneret etiam in modum currente superiorum regiam. Ceterum his locis invenit lucis capitale et narratione, II Chron. xxxi et seq. (Rosenneller). Vide etiam que fecit Manasses, M Chron. xxxiv, 14.

elaberuntur. Ita Europalates et Zonaras, ac Baroniūs tom. X, anno 867.

Zeno, Imperator Orientis, gula et ebrietati dedicatus, errore mentis sic affici solebat, ut prolapsus a mortuo nihil differret. Cum vero ipse conjugi Ariadne invitus esset, sic inebriatus, pro mortuo in monumentum Imperatorium ab illa coniectus est lapide maximo, qui pro operculo esset, impo- sito : factusque sobrus inter lamentationes et ejuslata, misera et horrenda morte ibi exstinctus est, cum Ariadne prohiberet ne quis monumentum aperiret, aut illum extraheret. Ita Zonaras, tom. II Annal.

Phocas imperator cum, eo die quo ludi equestris pergebantur, in edendo et bibendo modum excessisset, a plebe per ignominiam verbi injus- modi notatus est : Rursus e caneo (poculi genus) est, a sono quem edit effluente vino simul et aere bibisti, rursus mente amissisti. » Ob id convitium complures morte multat. Itaque cum viri- derent proceres ac magistratus reipublicae magna- num multitudinem multis malis affici, bona per publicationem adimi, capita preceidi, ad Africam pretorem Heraclium litteras mittunt : qui precibus eorum motus continuo classem parat, et contra Phocam proficiscitur, adferre se- cundum illam imaginem Christi que manibus facta non erat. Hoc modo Phoca superato Photinus quidam unus ex magnatibus numero, cuius uxoris putiductus Phocas ante struxerat insidas, subito in palatiuum irrupti, et Phocam Imperatorem nulla- veste induitum, mox ad Heraclium duxit, qui cum Phocam verbi hisco compellere : « Itane, miser, rempublicam administrasti? » respondit Phocas : « Tibi vero per me licet, ut rectius eam geras. » Hinc ei recta manus et pedes amputati, cutis dorso detracta, excisa verenda et hastis affixa, caput denique gladio praescium : reliquus vero corporis trunca in foro quad boarium nun- cupant, per contumeliam hinc inde tractus, tan- dem igni traditur. Ita Michael Glycas, IV part. An- nal. Byzant.

Anno Domini 912, Alexander Imperator 6 di- mensis juni moritur infami exitu; de eo enim ita Joannes Europalates : Alexander autem sexta mensis lotus, et prausis vineo ebrios, post meridiem pila lusurus descendit, exorto labore quodam in ipsis intestinis, pīa cibis quibus se ingurgitaverat atque ebrietate, reversus in palatiū, multa e naribus ac pudens effuso san- guine, postridie mortuus est. Ita Baroniūs, tom. X, anno 912.

Audi aliquid memorabile narrantem S. Hierony- mum, epist. 3 ad Vitalem : Quædam, inquit, mu- liarela, cum expositum nutritre infantem, et in- stillaret cibos, ac nutritio officio fungetur, cu- baretque cum ea parvulus, qui usque ad decimum annum pervenerat annum ; accidit ut, plusquam pu- dictia patitur, se mero ingurgitaret, accensaque libidine, obsecnis motibus ad coitum duceret in-

fantem. Prima ebrietas alterius noctis et oster- rum deinceps fecit consuetudinem. Necdum me- sras duo fuerant evoluti, et ecce femina uerum in- tumuit. Quid piura dispensatione Dei factum est, ut que contra naturam simplicitatem parvus in contemplatione Dei abutebatur, a nature domino proderetur, impletio sermone quo dicitur : Nihil oculum quod non revelatur. »

Vis recentia nostri avi? Horribile est quod re- fert noster Delrio, tom. II Disquis. Magie, lib. III, part. I, Quest. VII, de Monacho quodam in Flan- dia erupisse dedito, qui cum finito symposio ce- teris Deo gratias agere vellet, dicens domini potius agenda esse gratias, a domine arreptus, vi- vus assatus, et in cineres redactus est.

Simile est quod refert Gabriel Præcolus in Chron. anno Domini 1380, de quodam bibone Nekerkovi in Germania, qui murmurans contra Deum, illi- que præhibens, dicensque : « Tibi, Deus, si meus hoc anno fecisis vinum, melius bibitis, » obriguit, ac immobilis permanit : nec fūbus aut equis a magistratu adhibitis extrahi aut loco moveri potuit.

Terrium recentet Michael ab Isselt anno Domini 1383, quod contigit in Bacchorach, inter Confluentiam et Moguntiam. Ebriosus quidam mox gravidae dæmonem in ventre imprefatus est : pe- perit illa subito monstrum. Ebriosus dominum est : mox monstrum instar falconis in eum insi- lents et sibilans, canus sive implicatum hominem venenosus itibus pupigit, et occidit.

45. INGREDERE AD RUM QUO HABITAT IN TABERNA- CULO — Hebraice est, *ingredere ad* **סְכִינָה** *sochen*, quod ali, *apotheccarium* ali, *thesaurarium* verum. Noster optime verit : « Habitantem in tabernaculo; » nam inde urbes **מִשְׁנֶנֹּת**, vocantur urbes ta- bernaculorum, Exodi 1, 41; et Septuaginta ver- tunt, *vade in pastophorium*, id est in exedram sive onbiculum prope templum in quo morabantur sacerdotes, qui inde pastophori sunt dicti : *vade* enim vel thalamum, vel pallium sacerdotale significat, ut ex S. Hieronymo et aliis dixi III Reg. VI, in fine : *vade enim hic Sobna prepositus templi*. Ipse autem, regue ut Septuaginta.

Quare nimis licenter et audacter Adamus hic, ut et alibi carpit interpretem nostrum S. Hierony- mum, dicens : « S. Hieronymus non consult litteram, sed sensum adduxit quem presumpsum. » Expressus enim S. Hieronymus in Comment. alt. : « Sochen vel tabernaculum interpretantur, vel pastophorion, hoc est thalamus in quo habitat prepositus templi. » Ipse autem, regue ut Septuaginta, Hebreus lingua fuit perlitissimus.

An SOBNA. — Tradunt Hebrei, inquit S. Hierony- mum, hunc Sobnam fuisse Pontifice, qui As- syria et Sennacherib prodiditer Hierosolymam. Sed quia hoc traditionis est Iudaicae, nec ejus Scrip- tura meminit, imo potius contrarium insinuat, cum dicit Sennacherib adeo Jerusalem non occu-

passe, ut nec sagittam in eam miscerit, cap. XXXVII, vers. 33; hinc potius videtur hic Sobna peccasse arrogandi, et fuisse homo superbus ac tumidus, quisque commodis consilens, populumque cal- cans, ut patet ex magnifice sepulcro quod sibi construxerat, quodque illi hic objicit Isaia. Unde si opponit, et successorem designat Elakiūm man- suetum et populi amantem, qui, inquit, erit qua- si pater populi. Ita S. Hieronymus.

PRAEPOSTUS TEMPLO. — Hebraice, *prepositus domus*, id est templi; hoc enim antonomastice vocatur *domus*, quia est dominus Dei. Ita Forerius et alii, unde et habitat juxta templum in pastophorio. Quare non recte R. Abraham et Vatablus pro *praepositum templi* vertunt, *prepositum domus regiae*, sive aule Ezechiae.

Hunc Sobnam fuisse Pontificem patet ex hoc looo, et ex vers. 18 et seq., vel sumмum, ut vol- lunt S. Hieronymus et Sanchez, quibus favet vers. 21, ubi dicitur : « Indiana illum tunios ha- etc., et erit quasi pater habitantibus Ierusalem, » vel certe unum ex dignioribus sacerdotibus, cui cura templi et ariari scriba erat commissa. Unde Septuaginta et S. Cyrilus hunc Sobnam vocant questorem, et alii thesaurarium; nam non fuisse enim summum Pontificem suaderi videtur ex eo quod vocatur non Pontifex, sed *praepositus templi*, et quia Iosephus, X Antig. cap. xi, ubi recentet catalogum summorum Pontificum, non nominat hunc Sobnam. Rursus, quod sub hoc tempore aliud fuerit Pontifex, scilicet Azarias, ut patet II Paral. XXXI, 13. Adde quod pontificatus a tempore Aaron et Saloe non sit translatum ad aliam familiam, usque ad tempora Muchaelorum. Hic autem officium Sobna dicitur translatum ad Elakiūm.

An sit hic idem Sobna cum Sobna scriba, qui fuit prefectus aule et eteononus Ezechiae regis, de quo IV Reg. cap. XVIII, vers. 18, ut idem fuerit prefectus templi et aule, insertum est. Asserit Arias Moulandus : nam Elakiūm idem videtur hic esse qui et ibi : utробique enim dicitur filius Hel- cie. Negant alii ex eo quod inconveniens fuisse, aque ad difficile unum cuncte hominem preesse templo et aule : nisi dicas cum Sanchez Sobnam hunc, ab Ezechia audiente hoc oraculum Dei, privatum fuisse prepositus templi, que ei ab impio Achaz fuerat tradita. Ezechiam vero, ne eum omnino abjiceret videatur, eum a templo transtulisse ad aulam, sumquaque scribam consi- tuisse. Porro Iosephus, lib. X Antig. cap. I, Abu- lensis in lib. IV Regum, cap. xviii, Quest. XXXIII, et ex his Torniellus anno mundi 3222, censem tam Elakiūm, quam Sobnam Isaiae, diversos esse ab Elakiūm et Sobna, de quibus IV Reg. XVIII, 18, et xix, 1, quia, inquit, hi Isaiae erant sacerdotes; illi in libris Regum, laici. Sobna enim erat scriba, Elakiūm erat prepositus domus nimirum regiae, puto procurator regius, ut ait Josephus (1).

(2) Inprobabilis est, Sobnam, cum Propheta eum adiret, fuisse in ipso illo loco ubi sepulcrum sibi condere statuerat, atque splendens et magnificum, in vicinia, ut videtur, sepulcrorum regiom: quare vates eum his verbis aliquot: *quid ibi hic, et quis ibi hic?* Quid ibi negat: est in hoc loco, regis sepulcrum honestato, monumento, condere, aut quem tuorum hic repotum dimonstrare ibi id juris esse evincet?.. Tradunt enim Hebrei Sobnam non fuisse ortu Hierosolymitanum, sed exterum, humili loco natum, cui sors vivendi favorit in re dignitate sua longa supra natum merita amplificanda.

(3) Insignis circa formaribus curabat sepulcrum in rupe, quod absque magna opera et sumpto fieri non potuit... Nam Hebreorum sepulcrum, saltem horum, queque familiis principibus patria erant et gentilita, speluncæ erant testudinato, quadrata tam spatiose, ut columnis sufficierent. Multa hujusmodi conditionia etiamiam in Iudea videntur, duo præ ceteris magnifica, quæ regum habent sepulcrum, alterum in ipsa Hierosolyma cellas habens viginti quatuor, alterum prædictum ibi tolidem continens, in urbis pomorio. Cf. Maundrell, Itiner., pag. 76; Arvieux, Mo- more, tom. II passim. (Rosenmüller.)

(4) Nil serio obstare videtur quia Sobna in quem hoc

gallus gallinaceus, quia talis est inter gallinas. Sic dicitur « vir gregis ipse caper, » praesertim quia gallus est pugnax, acer, imperiosus ut vir. Vide Viegas in *Apocal.* II, Com. I, sect. IX, et Delrio, adagio 730, qui contra Forerium exacte idipsum probant.

Aproposito Sobnam superbum comparat gallo, qui in suo simeto inter gallinas superbit et cristas attollit; at victus et captus cristas et alas dimittit, praesertim cum ligatus in forum vendendus ducitur. Talis enim fuit Sobna; forte etiam nota luxuriam Sobnam, quod inter pellices quasi gallus inter gallinas versaretur.

Et QUASI AMICIT SIC SUBLEVABANT TE. — Amictus, primo, potest capi adiective, ut idem sit quod vestitus, copertus, velatus, q. d. Et, velata capite, de terra huic levabit te, et abducere te, sicut abduci solent sones, qui ad mortem damnifici velatum habent frontem et oculos: sic enim et captivis facies velabuntur, ut patet de Sedecea, *Ezech.* cap. XII, vers. 6 et 12.

Secondo, amictus potest capi substantive, ut sit idem quod vestis aut pallium. Unde S. Hieronymus, Haymo, Adams, Lyranus et alii sic explicant, q. d. Tam facile, o Sobna! Deus e patria expellit et exportabit te, quam facilis quis pallium involutum e terra sublevat et exportabit.

Tertio, Sanchez vertit, vagando vagari te faciet; quarto, Syrus vertit, obliviscens oblitivisetur tuus; et Arabicus, deinde debilitate nomine tuum, et memoria tua, qui volueris eam extermine.

48. CORONANS CORONABIT TE TRIBULATIONE. — Chaldeus, auferet a te tiaram, et circundabunt te inimici quasi murum; Septuaginta, auferet stolam et coronam tuam gloriosam, q. d. Pro corona et tiara pontificali coronabit, id est undique te cinget, tribulatione et ignominia.

Secondo, Vatablus et Forerius vertunt, circumligando circumligabit te fascia, velut trochum in terram spatiisam projicit te, q. d. O Sobna! qui vestiebas diademata, id est fascia hyssina, nunc te quasi fascinus gyrabit, ut quasi globus aut pila facile ad Assyrii gyra, et in quavis partem aut regionem versari et rotari possit, nec ullo loco certus fixus consistas; unde sequitur :

QUASI PILAM MITTET TE IN TERRAM LATAM, — q. d. Dabit tibi formam pilae, que facile volvitur per agrum latum, et longius jacatur; instar enim pilae te coniugiam in longinquam Assyriam in exilium. Pro pila Vatablus, *trochum*; ali, *globum* vertunt. Hebrewus enim *תְּרַדֵּךְ* dur significat omne rotundum et revolvibile.

Notat Lyranus pilam a ludentibus de manu in manum mitti; ali, solere etiam longissime et facillime proiecere. Adit Arias pilam non retineri, sed repercuti, et id maxime conari ludentes ne uspiam conquiscas: sic indicatur Sobna magna peregrinatio, facilis expulsio, longinquum exilium, jugis vagatio, et perpetua quedam instabilitas atque vexatio.

Allegorice, veteri sacerdotio et pontificatu fabri bene successit novum per Christum, qui est Eliakim, id est Deus resurgens. Ita S. Hieronymus et S. Cyrilus.

22. ET DABO CLAVEM DOMUS DAVID SUPER HUMERUM TUIS. — Primo, Arias et Pradus in *Ezech.* XVI, 23, sic exponunt, q. d. Presiciam eum domini regie.

Vero domus David aequa ac Salomonis vocatur templum, quia edificatio erat sumptuosa a Davide preparata in Sion, que erat civitas et dominus David. Rursum, fieri potest ut Ezechias res ipsius, videns sanctitudinem Eliakim pontificis, eum coluerit ut patrem, domilique regis pariter praeficeret. Sensus est ergo, q. d. Dabo Eliakim pontificatum et summam potestatem in templo. Hujus enim symbolum est clavis; qui enim habet clavem domus, potest pro libito cam aperire et claudere, egredi et ingredi, admittere et excludere quos vult. Hinc regibus, dum possidentem urbem capiunt, dantur claves eam, hocque symbolo eamur finit domini. Ita S. Hieronymus. Rursum, clavis notat industrium, dexteritatem et sapientiam regendi, que debet esse in Pontifice et Principe; nam clavis dextera sera imponi, optari et circumnagi debet, ut ostium aperiat. Si aratum est regimen animalium, alii S. Gregorius.

Allegorice, Eliakim est Christus, cui hisce Isaias verbis pontificium simul et regalem dignitatem a Patre dari censem Cyrus et Theodoreus. Imo Castrius dicit ad litteram haec accipi de Christo, sed non recte. Quocumque hunc allegoricum alludens S. Joannes, *Apocalypsis* in, 7, *Ioannis* ait: Qui habet clavem David..., aperit, et nemo claudit. Haec Pontificis claves Christus Petro se designaturum promisit, *Math.* XVI, 19: « Tibi dabo claves regni caelorum. » Origo ergo elavum Ecclesie, Christi Domini et S. Petri est in hisce clavibus Synagogae et Eliakim: sic passim alia novi Testamento alludunt et petita sunt ex veteri.

20. ET ERIT IN DIEILLA: VOCARO SERVUM MEUM ELIAKIM. — q. d. In prepositura templi arroganti Sobnam substitutum humilium et pliū Eliakim. Quando id factum, incertum est. Probabile est quod ait Sanchez, hoc factum esse ante adventum Semnacherib; nam, eo adventente, misit ad eum Ezechias Eliakim prepositum domus (templi) et Sobnam scribam. Erat ergo iam tum Eliakim prepositus templi loco Solome. Probabiliter quoque Bellarius, lib. I *De Verbo Dei*, cap. XII, censet hunc Eliakim esse illum qui tempore Judith obiavit Iudeam, omnemque exercitum ad pugnandum contra Holofernem; ipse enim ab omnibus, etiam a Manasse rege jam e captivitate reduce, ideoque penitente et pio, colebat quasi pater. Favet ratio temporis; nam Manasses successit in regno patri Ezechie, sub quo gesta sunt ea que hic de Eliakim habet Isaiae. Unde sequitur Victoriae Judith de Holoferne contingisse sub Manasse, post eius captivitatem et penitentiam. Si et Serarius in *Judith*, cap. IV, Quesit. I. Hinc rursus aliqui ceaserunt hoc capite agi de clade et captivitate Iudee tempore Manassis, quando ipsi, cum aliis vincitis ductus est in Babylonem. Tunc enim pariter cum eo abductus est Sobna pontifex, et subfectus ei Eliakim.

Origo clavis
clericorum
& Petri.

21. ET ERIT IN SOLUM GLORIE DOMINI PATRIS EJUS. — q. d. Eliakim paternam familiam reddet nobilissimam et splendidissimam suo solo et dignitate pontificis.

22. VASORUM DIVERSA GENERA. — Persistit vnde

(1) Cum clavorum sive paxillorum geminosit usos, vel ut scapulistica, quae ad ornatum aut usum dominum pertinetia suspendantur, vel ut tabulis, asperibus trahibantur, compingendis inservant, utrigena metaphoris transferunt ad principes et primariae dignitatis viros, qui certi loco positi alios inferiores sustinent, aut rem publicam sua prouidentia munient firmantque. (Rossmuller.)

Cum antiquiori sevo, et praestrim in Oriente supplex domestica erat curta, nec domus hic arcis instructa erant quibus nunc res maioria pretii includimus; in parietibus ingentes clavi vel forci vel ligni flagellantur quibus appendebant arma, tenuisilia, varisque instrumenta et ornamenti que quisque possidebat. Cum plerique domus ex lateribus vel ex terra humefacta seu humo constructae erant, hi clavi immobilebant simili atque muri extremitatibus. Deinde in crastinibus muri cum calce et arena solidabantur, ut maxima pondera que his affigebantur sustollerem possint. Sic hodie adhuc in castellorum turriculis videre est antiqua arma ad paxillum in muro deum suspensa. (Lowth et Samuel Burder.)

pres in metaphora paxili : hebraice est **פֶּשְׁעָם**, quod Symmachus, inquit S. Hieronymus, verit, nepotes; Vatablus, *stipes et posteri*, vel *fili et filii*; ali, *progeniem et propagines*. Radix enim **נַּעֲמָה** significat egredi, et propagari ab aliquo. Unde Vatablus hunc versum ita verit, et pendebunt ab eo (Eliakim) omnis gloria patris ipsius, *stipes et posteri*.

Mystice, Hieronymus Prado in *Ezechiel*, p. 237: A paxilio, inquit, id est ab Eliakim, id est a Deo sustentante pendent omnia vasa musicorum, id est omnes justi, qui laudibus assidutis Deo ipsi solatio sunt: et ceteras, id est iiii qui temporibus ministeriis et curis impenduntur. Vel vasa musica sunt Angeli, quorum proprium munus est laudes Deo canere, ceterae sunt homines sancti, qui corporis necessitatibus invisi serviant.

23. **AUPERETUR PAXILLUS** (Sobna), qui **FIXUS FERAT IN LOCO FIDELI**. — scilicet in loco qui fidelis et firmus Sobna videbatur, revera autem erat infidelis et infirmus; nam eo excedit. Ita Vatablus. Unde, eo cadente, ceciderunt et vasa, id est filii, amici, et quo quod ex eo pendebant.

Alior S. Hieronymus, S. Thomas, et Haymo: **Auperetur**, inquit, paxillus, id est pontificatus Iudeorum in captivitate Babylonica. Verum *paxillum* hic passim vocat non pontificatum, sed Sobnam, qui ex eiusdem; vel Eliakim, qui in Babylonem non est ductus, sed ante eam cladem mortuus; unde firmus fuit ad mortem usque pontificem.

Moraliter, discent hic Pontifices exemplo Dei, Sobnam indiguo surrogatis dignum Eliakim, scandalois Clericos et Pastoribus substituere pios et probos, qui plebem verbo et exemplo adiuvent.

Ita fecit S. Dunstanus: audi cuctorem Vite ejus: Tempore Ottonis Imperatoris hoc nomine secundum sub annum regni ejus octavum, circa annum Redemptoris 970, ordo clericalis plurimum erat corruptus, et carnis voluptatibus plus aquo deditus. Quod natus S. Dunstanus Cantuariensis Episcopus sorrigere cupiens, autoritate Joannis Apostoli Sedis Antistitis apud regem obtinuit, quatenus Canonici qui castè vivere nolent, Ecclesiis quas tenebant, depellerentur; et monachi Ioso eorum introiticerentur. Cum vero Clerici adversus S. Dunstanum reclamarunt, Calixtus Synodus constituit: ubi cum in concilio, absente rege, propter imbecillum estatem, consideribus totus

regni senatoriis, magno confitu hinc inde legantum res ageretur, et Dunstanum quasi lesio murum mullorum jacula conviciorum poterent, nec vincent; solarium subito in quo considerabant, cum axibus dissolvitur et in his, omnibusque interim truculentis effisis, sun Dunstanus stans super unam, quia superstes era trahim absoe lesionis evexit. Ceterum omnes pars adverse, vel examinati sunt, vel longiora perpetuo sunt detenti. Hoc mirum contulit pacem Dunstanum, et monachis ab impetu Clericorum et aliorum, gratia haec et similia operante divina. Ita habet *Vita S. Dunstani*, ex qua accipe aliud verbi auctoris.

Eadem tempeste presidebat Wentane Ethelwoldus, vir eximiae sanctitatis, et educatione Patris Dunstani insignis, ille, re cognitus de Canonis Ecclesie sue, quod nimium secularares existabant, voluntate Dunstani monitos eos semet et sepsum mores et actus mutare, correctoribus vita semitas, relictae feminis, arriperet. Hi ipsi in presentiarum quidem id sibi possibile esse negantes, voce corvina, semper in crastinum correctionem sui pollicebantur. Quod ipsi gurus non diu sustinuit. Paratis itaque quam plurimi monachorum eucallis, die quo Communio: « Servite dominino in timore, et ei vultis exultare cum tempore, apprehendite disciplinam, vestem scilicet monachalem, ne perireatis (scilicet cunctis) de via justa. » Ad quod illi ob-tupefacti, more solito, inducias petant, id se facturos in futuro promittant. Tunc ille: « Mihil credite, amplius non credam huius vestre responsioni corvinae; sed aut disciplinam in praecepti apprehendentes, aut loci istius beneficiis et conversationi haec choniamati janjam edocet. » Itaque nonnulli ex istis statim abjecto clericali habitu, monachi facti sunt, ceteris in verbo Pontificis de Ecclesia eliminatis. Ceterum, quia isti qui noviter fueru et ceteri, regularis discipline normata sic oler et negotio decante servare nequibant; monachi de Aberdonia nunc ab eodem Pontifice adducti sunt, qui monasticis institutionis tramitem ibi docerent.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prædicti excidium Tyri per Nabuchodonosorum, ex quod Tyri hostes Iudeorum in expugnatione Hierosolymæ gavisi sunt: Tyri ergo cladem ex pristina ejus gloria et opibus describit. Secundo, vers. 15. Tyrum post 70 annos restaurandum, et ad pristinas merces et opes reditorum predictum. Porro Alazar, Apocal. xx., vers. 1, rotat. 4, per Tyrum accipit, Romanum Ethnican, quasi hic ejus et gentilismi excidium, per conversionem ad Christianum, describatur. Verum hoc mysticum est, non litterale, nec genuinum (1).

1. **Onus Tyri.** Ululate, naves maris: quia vastata est domus, unde venire conveverant: de terra Cethim revelatum est eis. 2. Tacet qui habitat in insula: negotiatores Sidonis transfrelantes mare, repleverunt te. 3. In aquis multis semen Nili, missis fluminis fruges ejus: et si facta est negotiatio gentium. 4. Erubescit, Sidon: ait enim mare, fortitudo maris, dicens: Non parturivi, et non peperi, et non emtrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virginem. 5. Cum auditum fuerit in Egypto, dolebunt cum audierint de Tyro: 6. Transite maria, ululate qui habitat in insula: 7. Numquid non vestra hac est, quae gloriarabatur a diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum. 8. Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cuius negotiatores principes, institoris ejus incliti terra? 9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraharet superbiam omnis glorie, et ad ignominiam deduceret universos inclitos terræ. 10. Transi terram tuam quasi flumen, filia maris; non est cingulum ultra tibi. 11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus, 12. et dixit: Non adiicias ultra ut glories, columnam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfret, ibi quoque non erit requies tibi. 13. Ecce terra Chaldaeorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam. 14. Ululate, naves maris, quia devastata est fortitudine vestra. 15. Et erit in die illa: In oblitione eris, o Tyre! septuaginta annos, sicut dies regis unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis. 16. Sume etharam, circum civitatem, meretrix oblitioni tradita: bene cane, frequenta caniculum, ut memoria tua sit. 17. Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, et reducat eam ad merces suas; et rursus fornicabitur cum universis regnis terre super faciem terre. 18. Et erunt negotiatio ejus, et mercedes ejus sanctificate Domino: non condentur, neque representerunt quia hi, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem et vestiantur usque ad vetustatem.

1. **ONUS TYRI.** — Nota: Tyrus hebraice et syriacæ dicitur **תְּרֵס** (unde Ter, unde Tyrus), quasi dicas munera, vel arcia, aut rupea, quia in rupe

est sita, Gellio et alii *Sarræ*, hodie *Suri* vocatu Phoenicia est metropolis, domina maris, totius que orbis ob loci opportunitatem emporium; ma-

(1) Vaticinum istud de Tyro ab Isaiā editum est, 180 dicitur annis antequam adimpleretur per erosionem Tyri a Nabuchodonosore, 18 vel 19 annis post initium captiuitatis Iudeorum. Nam in Ezechiele legitimus, Deum ideo contra Tyrum iratum fuisse, quia de Jerusalem erosione lastata est dicens: « Enge, contracta sunt portæ populi, » cap. xxxv, 2. Porro per tradicionem annos Nabuchodonosorus hanc urbem expugnavit, juxta plerosque interpres. Ergo hinc captiuitatis et calamitatis Tyriorum non nisi triginta annis post Iudeorum liberationem eve illa non sub Cyro, qui decem tantum annis in Babylone regnavit, sed sub Dario Hystaspis filio.

Primo, describit Isaias et ad vivum desingnit, *primo*, vastitatem urbis, et cessationem navalis commercii cum Sidonis et Egyptis, 1-3; *secundo*, horum sive pudorem sive dolorem de Tyri conditione, 4, 5; *tertio*, Tyriorum migrationem ad sedes peregrinas, 6, 7.

Secundo, tanta calamitatis causes, executiones, instrumenta et durationem declarat, scilicet Dei iudicium ipsiusque voluntas, *primo*, superbiam urbis ad inexpec-